

"ר' שלמה זלמן"

הגאון רבי שמואל אויערבך

מספר מזכרונותיו בבית אביו הגרש"ז

הגאון רבי שמואל אויערבך

הגאון רבי שמואל אויערבך

לפנינו ראיון שנערך עם הגאון רבי שמואל אויערבאך שליט"א, ראש ישיבת "מעלות התורה" על דמותו הגדולה של אביו הגאון רבי שלמה זלמן זצ"ל.

הגר"ש, שהוא בנו בכורו, ניאות להעניק ראיון זה לרגל יום השנה לפטירתו. הדברים פורסמו במוסף שבת קודש של "יתד נאמן" פרשת ויקרא תשנ"ו.

"ר' שלמה זלמן"

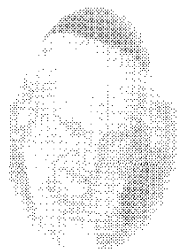
הנקודה הבולטת לכל הדעות, באישיותו של הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך, היתה הענווה, הביטול הפנימי. הוא סבל סבל פנימי מר מיסורי הכבוד. הוא בז לכבוד, התייסר בגללו, וראה בו השתקפות של כל השקר והאיוולת האנושית. מאידך הכיר היטב את מקומו בכותל המזרח של כל בית כנסת. סיפר חתנו, שבהזדמנות מסויימת התבטא הגרש"ז בכעס על המאורע ברבי עקיבא איגר ששיגר כביכול אגרת לחייט ובו קלוסי קלוסין. כאשר הופיע החייט, נעלב כולו, השתומם הגרעק"א, ואמר: "כך מנסחים בני אדם אגרות... גם אלי כותבים רבן של ישראל..." רבי שלמה זלמן זעם על כך שהספור התקבל בקהלות ישראל, וטען שזהו סיפור שבדו המשכילים ללגלג על גדולי ישראל.

למרות שהגרש"ז ביטל כל שמץ של גאווה כעפרא דארעא, הכיר גם הוא היטב את מקומו בכותל המזרח. והרי זו מעין ענוותנותו של רבי עקיבא איגר, שביקש מחד לשמש בבלנות, ומאידך טען, בפרשת סלאוויטה, "אין דעם דור בין איך תורה".

כיצד מפרשים ביטול עצמי כזה?

אבא סיפר לא אחת על רבי איסר זלמן, שהתבטא על תשובה שכתב אבא בצעירותו, שיש בה סממנים ממשנת הפסק של רבי יצחק אלחנן. אלא שבמקום להתפעל או להשתבח, ראה בכך את גישתו האבהית והחמימה של רבי איסר זלמן. אף פעם לא ראה אבא צורך ללחום בסוג כזה של תשבחות. הסיפור הזה היה כל כך מופרך ונלעג אצלו, עד שכאשר היו משיחים בעדויות של גדולי ישראל, התבטא בבטול בלשון שהזכרת: "כך כותבים היום גדולי ישראל... והרי גם אותי השווה רבי איסר זלמן לרבי יצחק אלחנן". ואמירה תמימה וחמימה כל כך של הגרא"ז הפכה לבדיחותא, עד כדי כך שאבא לעג גם לקרובי קרוביו, כשהשתבחו בקילוסי גאוני ישראל.

בקשר לאותו עניין ברבי עקיבא איגר, זכורני, שהייתי משמש לפניו, וספרתי לו

פעם שאחד מגדולי הפוסקים בדור הדעה ההוא, הספיד את מהר"ם שיק, וטען, שהענווה שלו מקורה ברבו רבי עקיבא איגר, שכביכול לא ידע דבר על גדלותו העצמית, ולא ברבו האחר ה"חתם סופר", שהכיר בגדלות עצמו. אבא ביטל אז את הדברים מכל וכל.

יותר מכל הקפיד אבא על התואר "פוסק הדור". תארים כ"גאון ישראל", ואפילו התואר הנשגב "רבן של כל בני הגולה", לא הציקו לו והוא הגיב עליהם בביטול ולגלוג, בעוד שעל התואר "פוסק הדור" היה מגיב בכעס ובכאב עצום. נזדמן לי לכתוב עליו פעם באגרת "פוסק הדור", בהנחה שלא יבחין, והיה שרוי בכאב נורא. על שבנו שלו, בנו בכורו, יעולל לו דבר כזה.

מאי טעמא?

התואר הזה היה אמור לחייב אותו בפועל יותר מכל תואר אחר, ולהעמיד את תורתו כקובעת לכנסת ישראל כולה. מלבד הענווה, יושרו סלד מדבר שראה בו עיוות נורא. באותו עניין: על לשונו של אבא היתה שגורה המימרא "פוק חזי מאי עמא דבר". שאלתי אותו פעם: אבא! והרי הצבור כולו, כנסת ישראל כולה מכנה את אבא "פוסק הדור"! יתכן הדבר שהצבור כולו טועה? על כך ענה אבא, שבעוד שפעם היה מעמד גדולי הדור נקבע מתוך הציבור ועל ידו, היום ישנה עיתונות הקובעת ומכתיבה ישירות ובעקיפין מי הם גדולי גאוני ופוסקי הדור.

לתארים אחרים היה בז. תקופה לפני פטירתו שיגר אליו אחד מגאוני הדור אגרת, ועל גבי המעטפה התואר "רשכבה"ג". הראתי אותה לאבא והוא צחק צחוק גדול, כאלו היתה זו הלצה שחמד השולח. כשהחל לקרוא את המכתב, מצא שגם בתורף הדברים מופיע מטבע הלשון "רשכבה"ג", ותוך כדי קריאת האגרת, השליך אותה אבא על הריצפה, וצעק: "א משוגינער" [=משוגע]. יותר לא הסכים לעיין בשאלה.

עם אביו רבי שלמה זלמן

אבא גם מעולם לא התבטא בלשון קושיה. קושיה מעמידה, ולו לזמן

רבי
שמואל
אויזערבך

קצר, את הצד המוקשה, במטבע ההגיון של חוסר בהירות, בשעה שהוא גרס תמיד שחוסר הבהירות היא בהבנתו העצמית. בכל קושיה היה מקפיד להתבטא "אינני מבין".

סיפר לי אדם גדול, מהגולה, שהיה רגיל לגינוני רבנות מנוסח אחר. כשנכנס לאבא חשב שההרים ימוטו. וכשנתקל במאור פנים, ליכטיקייט, ליבלאכקייט, היה המום. הוא סיפר אחר כך, כי ככל שהתארכה השיחה היה חייב להזכיר לעצמו ללא הרף שמדובר באדם גדול, מיחידי הדור, כדי לא להביא את עצמו לכלל פחיתות כבוד...

אבא סלד מגינוני הרבנות שנהגו בשנים האחרונות.

לא סלד. הוא שנא! בימי חוה"מ, זמנים שיהודים מרבים לבקר, להגדיל תורה ולהאדירה, היה נמלט. מוצא מפלט בבתים שונים. בעשרים השנים האחרונות שלו, כשהעולם התחיל להלך סביבו ביראת הרוממות, היה מרבה להמלט. אינני יכול לשכוח את המאבקים הפנימיים שהתחוללו אצלו בחדר מחבואו. עכשיו – היה אומר בכאב גדול – נכנס רבי... ועכשיו מתאכזב ר'... ורגליו החולות של... שנדדו עד שערי חסד... חלק "החסד" שלו היה מתעורר, הכאב שלו היה גדול, המאבק התחולל שם בין אבא, שהיו הוא ואורייתא חד, לבין עולם החסד האינסופי שזרם בו, אבל כח התורה, וההכרח הגמור להיות דבוק בה – ניצח תמיד.

לרבי שלמה זלמן נגרם עוול כפול. העוול הראשון נעשה אחר פטירתו, כשהוצג כאדם מרופד, חמים, חונן אלמנות ומלטף יתומים, והעוול החמור לא פחות – כשנסו אחר כך בדרך של אפליה מתקנת, לטאטא מהדמות הזו כל שמץ חמימות ורגישות, ולהציג רק את רבי שלמה זלמן בעל "מנחת שלמה", "מעדני ארץ" ו"מאורי אש".

איזו מהנקודות הללו היתה המודגשת והמאפיינת את דמותו?

אסור להתעלם או להקל ראש בעולם "החסד" של אבא. זה היה חלק רחב ידיים בנפשו הגדולה. זו לא היתה תכונת חביבות בעלמא, אבא יגע על כך ללא מצרים. חונן אלמנות ודיין יתומים – זה היה חלק הדוק ובלתי נפרד שהטביע את חותמו על כל הזויות באישיותו הרחבה של אבא.

ר' שלמה זלמן הצליח לבנות בדרך מופלאה את ביתו שלו, את משפחתו, בניו, בנותיו וחתניו, ולהשתית בבוסתן היופי שנטלה ירושלים – את אחת המשפחות המפוארות בישראל. הפלא מתעצם בכך, שכל בניו של אבא ניחנו בחריפות

שבתכונה. והפלא מתעצם יותר בכך, שככל הידוע היה שקוע בלמודיו, ולמשפחה ייחד פינה קטנה.

אומר לך דבר. בבית אבא לא שררה אף פעם אוירה של מתח ולחץ. אף פעם. לא הרגשנו מעולם שום הרגשה שאנו מצויים בבית המחייב "של נעליך". לא חונכנו על שאיפות מרקיעות שחקים. לא היתה אוירה של שרפים ואופנים. הכל היה חמים ונרצה. אבא התאים כל הרגשה רוחנית לכלי קיבולו של כל אחד מאיתנו. אבא תמיד האהיב דברים. לא כפה. ומלמעלה ריחפה תמיד זמותו האהובה, הנערצת של סבנו רבי חיים ליב, שחיים תמיד את לבנו בשעות האינסופיות שבהן היה אבא שקוד על התורה.

רבי שלמן זלמן בצעירותו, עם בניו
רבי שמואל ורבי אברהם דב

בהספדו נגע רבינו בכמה מקומות בנקודה מרכזית בדרך חינוכו של אביו. היינו שלא שמעו ממנו כל-כך על "להעשות גדול", כמו שרגילים היום לשמוע, כמו ששמעו לא להיות

עם הארץ. לצד זה הודגשה בהספד נקודה מופלאה העשויה להשתלב: "כשהייתי ילד הראה לי פעם אבא מגן אברהם. 'תראה את המג'א, כל מלה צריכה עיון'. כאלו הוא בא לספר לי מה יש בעולם... כאלו הוא מוציא אותי למרחב. תראה! תראה מה זה מגן אברהם! הכל היה נבלע בדמו ממש. ממש!"

אולי יש להשריש שיטת חינוך זו בישיבות כיום, שלא הכל מסוגלים לעמוד במתח ובקנאת הסופרים בישיבות, ובחורים רבים אינם מוצאים את דרכם שלהם?

זה נכון. אין צל ספק שהצוואה החינוכית הזו, עשויה להיות אחת הצוואות החשובות של אבא.

חובה גמורה להעביר לבני תורה, היכן שהם ובכל מקום שהדברים מגיעים. לעולם לא לבנות את העולם התורני שלהם על פי "דגם" של אחרים. לא לפזל לצדדין. כל בר דעת חייב להמלט על נפשו מכל תחרות מלחיצה העשויה לחנוק את רוחו. חובה גמורה להעביר לבני תורה בכל מקום שהם, שעליהם להשקיף

רבי
שמואל
אוייערבך

אל העולם הפנימי שלהם, ולמצוא איזה חלק בתורה, ואיזו צורת לימוד, ואיזה כלי הבנה יביאו אל ביתם פנימה את מתיקות התורה, את ה"טעמו וראו".

זוהי אחת הצוואות החשובות מבית-מדרשו של אבא. אסור לבן תורה להשקיף אל ההרים הרמים, ולחיות בהסתכלות עצמית עלובה.

על אחת כמה אם אנחנו נותנים על לב שאבא עצמו גדל כך, התפתח כך וחי כך את חיי התורה שלו. לא היה בחיי התורה של אבא רגע אחד של מתח, הלחצה וחרדה חלילה. הכל היה בהיר, מלא שלווה ומנוחה.

בריצתו הבהולה של התלמיד לקראת כל מה שנחשב בעיני חבריו בעל ערך - עלול התלמיד לטבוע בתוך מבט החברה. במצב כזה הוא יהפוך לבלון היונק ללא הרף את החמצן שלו מהערכת הסביבה ודעתה. מילת שבח של הר"מ, "חבורה" שהצליחה לרומם את קרנו, מבט מעריץ של תלמיד השעור הראשון - מחדירים לבלון הריקני שלו בקול רעש ומהומה - אויר, אוירה, וצלילים של ריקנות. עד שיפוח היום.

דחיפה קטנה בחדר אוכל, חוסר תשומת לב, או תקרית רוחנית כלשהי, זו עשויה להיות הרגשה עמומה שכוכבו של אחר החל דורך בישיבה, הערה חסרת-ברק שנאמרה על ידו בשעור, או חוסר התייחסות של ראש-הישיבה. דמיון מסוג כזה הופך על אתר למחט המחוררת את הבלון המנופח. דמיון מנפץ דמיון, נשיאים ורוח. עולם של "אוכל רב ומהומה בו". ובמקום לטפס בהדרגה ובביטחה בסולם עולמו הרוחני הפנימי שלו, סופו שהוא מוצא את עצמו, מהלך נכא רוח בתוך בועה של דמיונות שוא ומדוחים.

צריך רק להדגיש, ש'שאיפה' היא כורח המציאות בעולמו של בן תורה. גם לאבא היו סדרי שאיפות משלו. אבל השאיפה צריכה להיות מותאמת ומאורגנת לפי כלי הקליטה והקיבול העצמיים של התלמיד. חשוב מאד להעביר את הדברים האלה לבני תורה בכל דרך שהיא.

וכאן בדעתי להדגיש את אחד היסודות שעבר כחוט השני במשנת חינוכו התורני של אבא.

בכל פינה מפינות התורה והחיים, בשעוריו, בדרך לימודו, בחינוכו, תמיד הקפיד לא להפוך את משנתו ל"שיטה". אבא פעל והגיב תמיד לפי הנסיבות, מצב האדם, והרצון האלוקי באותה סוגיה. מעבר לתכונה שלו לא להיות "מאן דאמר" ולקבע מסמרות, היה כאן חלק מהגישה הבסיסית ביותר של אבא: להקפיד,

תמיד! בכל מצב ומצב! שכל אחד, על פי דרכו יכולתו ותכונתו, יבנה לעצמו את המערכת הפנימית שלו. כך גם חינוך אחרים. לא לקבוע "שיטה" במסמרות.

מעצמך אתה למד, שכל מעשה והרגשה היו צריכים להיות צמודים לרצון התורה ונושאי דגלה, אבל היתה הקפדה שכל אחד יפנה את כלי הקיבול העצמיים שלו, את יכולת ההרגש שלו במתיקות התורה, את היכולת שלו להתרגש מהבנת השכל, ואת האהבה בתענוגים, שאתה הוא יכול להצמד לרצון התורה עמלה ויגיעתה.

אם כל תלמיד ישקיף אל העולם העצמי שלו. אל היכולת שלו וכלי קיבולו, ויטעין את כלי הקיבול האלו במתיקות התורה, על פי הבנתו, הרגשיו ורוחו דעתו, הוא יצליח בלא שום ספק במעלות התורה. והלא דרך הוא בהולך ללמוד – שנעשה גדול! בסייעתא דשמיא!

בעבר פורסמה אגרת מרבינו בשם הגרש"ז, נגד הטיפול של בני תורה אצל אנשי מקצוע בתחום הפסיכולוגיה. בעקבות כך, פנה אלי אחד ממנהלי בתי החולים הפסיכיאטריים בארץ, אדם הקרוב לישיבות ועולם הישיבות, ובקש להפנות את תשומת לבו של רבינו לעובדה, כי מאז פרסום האגרת, חדלו מטופלים רבים, מטיפולים פסיכיאטריים ופסיכולוגיים שהם חיוניים עבורם. הוא ביקש ממני להעביר את הדברים.

מעבר למקרה הזה, מצויים ברחובותינו כאלה הזקוקים לסיוע וייעוץ מקצועי נפשי. רבים מהם נוהגים להתעלם ממצוקותיהם. רוח אצלנו גם הנוהג של "חאפרים", העושים בנפשות כבתוך שלהם, ללא ידע כלל. מה היתה דעתו המדויקת של רבי שלמה זלמן, ומהי דעת רבינו?

זו שאלה חמורה, במקומה, וצריך להבין.

לצד ההזנחה שהזכרת, התפתחה ברחובותינו בשנים האחרונות מהצד השני של מטבע הדברים, מה שמכונה בעולם "אמריקניזציה". בלי דעת נסחפנו לאוירת החולשה ורפיון הדעת נוסח אמריקה, הפוחדת פחד נואש מסבל. ונהדפת בגלי רחמים עצמיים, על כל תקלה וקטטה. זהו דור אכול מחלות רגשיות, חרדות פורחות באויר, לחצים דמיוניים, ושאר מחלות הדמיון. ישנה נטיה לפתור כל קושי המתרגש ובא לעולם בעזרת כדורי הרגעה וטיפול חסר תועלת.

ברצוני שתעביר בהזדמנות הזו לבני תורה, ולכל קהלא קדישא הדין, את דעתו של אבא ודעתי הברורה, שבמצב של מצוקת אמת, שמקורה בנפש פנימה: חרדות, דכאוניות, וכל צורת סבל קשה, חובה עלינו, חובה פשוטה וברורה לפנות

רבי
שמואל
אויערבך

לאנשי מקצוע נכונים, פסיכולוגים ופסיכיאטרים יראי שמים, ולה' הישועה. אסור באיסור נמרץ לזלזל ולהזניח את בריאות הגוף והנפש כאחת. אתה דברת על המכתב שכתבתי בשם אבא. אבא בעצמו הרי שלח פונים רבים לעזרה פסיכולוגית. אני בעצמי שכתבתי ופרסמתי את המכתב, שלחתי פונים רבים לעזרה פסיכולוגית.

פניה לאיש מקצוע לא די שאינה מופרכת, אלא היא חובה פשוטה מחובת שמירת הגוף, לפי מקומה ושעתה.

כאן חובה להבהיר. תנאי קודם למעשה כל טפול, על התלמיד לפנות לתלמיד חכם אמיתי, המבין בסוגיות שנשמה תלויה בהן, ולהיוועץ בו על מצבו. מהיכן מקור הסבל, עד כמה הסבל חמור באמת, ואם לא יצא שכר טיפול פסיכולוגי בהפסדו. ואם אותו מטפל ואותו טיפול לא יפגמו חלילה ביראת שמים שלו. ישנם כמובן סוגי פסיכולוגים וסוגי טיפול שונים, שרק תלמיד חכם אמיתי בעל הבנה, מסוגל להפנות בצורה נכונה את התלמיד הנכון לאדם הנכון.

הצעד הראשון שתלמיד צריך לעשות כאשר הוא מבחין באיתותי וסימני מצוקה, צער גדול מנשוא, דכדוכי נפש, וכדומה, לפנות לתלמיד חכם ירא שמים, הבקי בענינים אלו, והוא יקבע אם מצבו מחייב טפול פסיכולוגי, או לא.

והבוי"ת ישלח לכל אחד לפי צרכו את דברו וירפאהו אם מעצמו, ואם ע"י שליח שניתן לו רשות לרפא, בבריות גופא ונהורא מעליא!

מהיכן היו מקורות היניקה הרוחניים של אבא?

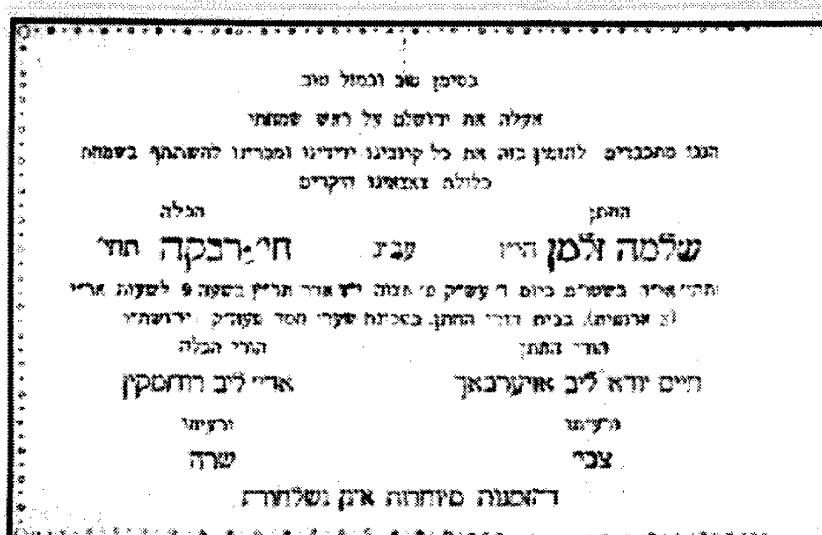
זו שאלה חשובה, ושורת הדין להרחיב בה דברים.

היו לו לאבא הרבה מקורות יניקה שהתפרסמו בפרסומים שונים, אבל את אהבת התורה, את הלהבה, הדבקות המוחלטת, ירש בלי מצרים מאביו הגאון החסיד רבי חיים לייב זצוק"ל. וחשוב מאד שהדברים יכתבו. הדברים היו חייבים להאמר בשעת הלוויה, אבל בשעת מעשה הייתי מבולבל מהצוואה, שבה אסר והתיר נוסחאות שונות בעניין ההספד, וחבל שהדברים לא נאמרו.

הקשר בינו לבין סבא היה קשר מופלא. סבא העמיד והחזיק את הבית כולו, כדי לאפשר לו לשקוד על תורתו. למרות שקשה לתאר שוני בולט יותר בתכונות של אנשים. סבא היה בוער תמיד כלפיד, כולו סער וסופה, ואלו אבא היה מראשית ברייתו נינוח ושקול.

סבא היה
 "מקובל" חשוב,
 אבל גם היה גאון
 אדיר בנגלה, וזוהי
 נקודה שחייבים
 להדגיש. ראוי גם
 להזכיר את אמו
 של אבא, מנשים
 באהל תבורך,
 אחת מנשות
 החיל בירושלים
 של מעלה, שאכן

ההזמנה לחתונת רבי שלמה זלמן

כינתה את עצמה צביה אשת-חיל (ר"ת אשת חיים ליב).

רבי שלמה זלמן היה ידוע כמאריך בתפילה, ומאריך מופלג בשמונה עשרה. בתפלותיו היה ניצב ללא ניד, ומטה אוזן לכל הברה. ידוע מה היו כוונותיו בשמו"ע?

שום כוונות נשגבות לא היו, ושרפים לא פרחו שם. את השמונה עשרה של אבא הדריכו שלש כוונות יסודיות, והן סיבת האריכות: א) פירוש המילות. ב) ההכרה של העמידה לפני המלך שנתפרשה בכתבי הגר"ח. גם כאן לא הפריז אבא כמלא נימה, הכרת העמידה לפני המלכות היתה בדקדוק כפי שתפס הגר"ח. ג) הכרה עמוקה בהכרח הגמור, שאף תפילה מתפילותיו לא תהא "קבע". על שלשת היסודות המוכרחים האלה כיוון בתפילה. מכאן נוצרה האריכות הידועה.

מכל תפילותיו של אבא, היתה נקודה מופלאה ממש. שראיתי בעיני תמיד. התפילה היחידה שהיה חורג בה מהניחותא הנודעת שלו היתה ב"עזרת". פניו היו מאדימות אז, גידיו משתרגים, והיה קל להבחין שהוא נתון במתח עליון.

אף פעם לא שאלתי אותו. אבל לפי מיטב הבנתי, והדבר ברור לי, שהפרק הסמוך לשמונה עשרה, היה נחוץ לאבא כדי להכין את כל חושיו, הרגשיו וכוחות נפשו לקראת ה"הכון" העצום: לקראת ההתיצבות של כל אבר ואבר לפני המלך.

מה הכח שייחדו? אחר מה באישיותו צעדו רבבות מישראל?

מעבר לגדלות העצומה בתורה: היושר הפנימי, הסדר הנוקב והפשטות. ראשית, אבא לא הוריד אף פעם דמעה מיותרת, לא פעל פעולה בהפרזה. כל פעולה היתה במקומה בשעתה ובמדתה. זה העניק לאבא כח רוחני נשגב.

רבי
 שמואל
 אויערבך

חובה גם להדגיש דבר שלא הודגש כל כך בפרסומים. אבא היה איש של פשטות, עם הנהגות של פשטות. זו היתה שיטה שעברה בכל שלב בחייו הרוחניים והגשמיים. נישט חאפן וועלטן. ומי שמנסה להציג אותו כאדם שמיימי, טועה בכל ה"צורת אדם" של אבא.

העולם אומר, שלר' שלמה זלמן היו שני פתחים בביתו. האחד מרחוב פרוש שנועד למבקשי ה'. והשני, מרחוב אוסישקין, שסימל אותו כמכבד ומארח כל צלם אלוקים בצל קורתו. האם פירוש הקירבה הזו, שאבא אכן ביקש את הנקודה היהודית בכל עובד אלוקים?

מאידך שמעתי מאחד הבנים, על כך שאבא התבטא "אינני מחשיב את כולם – אינני לוחם באף אחד". איזו מהגרסאות האלו נכונה ביחס אליו?

פשיטא. הגירסה השנייה נכונה. באגרות מסויימות שנשלחו לאנשים שחלק עליהם בכל לבו, היו פניות של כבוד תהלה ויקר. לחלק מהם התנגד התנגדות מוחלטת. היתה לו מדת דרך ארץ מופלגת שהטעתה את היהודים הללו.

הכרתי ראש מוסד-הסדר, שהחשיב את עצמו משום מה, תלמיד לאבא. באזני תלמידיו היה גאה על ה"ברית הכרותה" הזו, וטען באזניהם שהבין מאבא שהוא גורס לכתחילה את צורת מוסד ה"הסדר". במסגרת ההערצה הזו היה מרבה לשלוח תלמידים לישיבתנו הקדושה, שאבא שימש כנשיאה ומורה דרכה.

באחד הימים עלו לאבא, ולאחר הצעת עניינו של ה"הסדר", טען אבא שלא רק שאין העניין נכון, אלא שעזות מצח לחשוב בצורה כזו. התחולל שם זעזוע ערכים ממש. וזכור לי שאחד התלמידים, שההוה-אמינא והמסקנה נגעו עד תורף נפשו, חלה מהעניין.

תמיד גם נאבק על כך, שלא יקראו ל"הסדר" בשם "ישיבה".

רבי שלמה זלמן היה נחשב כאיש משפחה חם ומעניק, והיה משתתף בכל "שמחה" ... תורה ולימוד אנו צריכים, באיזו מדה יש לכלכל את ההשקעה שלנו בחיי המשפחה. שיחות עם הרעיה והילדים, התעניינות בשעשועי ומאורעות היום של הילד: משחקים, טיולים. עד כמה היה הגרש"ז, כאיש משפחה חם, ומאידך אדם שלבו פעם בצוותא עם הלמות לבה של הגמרא, עד כמה פרש מהגמרא והשקיע בנושאים היומיומיים האלו?

אנו עוסקים במי ש"נשאו לבו ופרק מעליו עול חשבונות רבים". מצב כזה אינו מותיר זמן לטיולים משחקים והתעניינות ערה כל כך. אבא אף פעם לא היה משתעשע אתנו, לא ראינו אותו מתעניין באירועים קטנים או מטייל. נכון שעל

הקרבה של "שמחות" היה מקפיד. תו לא מידי. בן תורה אמיתי, צריך להתרחק ככל האפשר מדברים כאלו. זיל קרי בי רב: "אכזרי על בניו כעורב".

עד כמה שידוע, עבר הגרש"ז רגעים קשים ומייסרים בחייו, בפרט בגיל העמידה. האם היסורים והקשיים שפקדו אותו, היו חלק מתהליך בנייתו והתפתחותו, בבחינת "שבע יפול צדיק וקם"?

חלילה וחס. הדרך של אבא היתה תמיד, תמיד תמיד בהירה וסלולה מרישא עד זיבולא בתרייתא. לא היה פקפוק, סבך, נפילה או מעידה. מאז שניגש למשנה, לגמרא, להלכה, לבחינת ענינים טכניים הקשורים בהלכה, התנהל עולמו הרוחני בטוב לבב, בהשקט בבטחה, בעונג ברחבות הדעת, בלי מעצורים ובלי משברים. לא היה "יפול" וממילא לא היה "קם". הכל היה בהשג יד, פשוט ובהיר בתכלית. גם ה"משברים" שפרצו לסף ביתו רק חשלוהו ואמצוהו. לא היה שרוי אף פעם במצב של חולשה וירידה.

היה דבר נורא. לפני הנתוח הידוע שעבר במוחו, סבל יסורים נוראים, שאין לתאר. היסורים היו מקפיצים אותו ממושבו ממש. פרופ' בלר, גדול המומחים של מחלות המוח, שטיפל ונתח אותו, סיפר לי שיסורים מהסוג הזה מביאים במקרים האחרים את הסובלים לידי התאבדות רח"ל. לאחר הנתוח היה מוחו נתון במשך חצי שנה בערפול מסוים, מחמת תהליך ההחלמה, והיו דברים בהלכה שלא זכר. ואבא התחרט כמה פעמים על הנתוח, למרות שגאל אותו מיסורי תופת מחרידים. היה מתלונן בפני על כך כמה פעמים. וכששוחחתי אתו על כך פעמים אחדות, התבטא בנוסח "אם לזאת קראת חיים". ערפול כלשהוא בזיכרון, היה קשה בעיניו לאין ערוך מכל יסורי תופת שבעולם.

שמועה מהלכת שהגרש"ז נולד עם מדות קשות. והיה עליו לעמול כדי לרכך ולהאיר את פנימיותו.

אין זה נכון. אבא נולד טהור, מאיר, זך ונקי כפיים. נכון לעומת זאת, שהיתה מידה אחת שנולד אתה, והשתדל לעקור אותה: ביישנות מופלגת. הוא היה מעיקר ברייתו ביישן עצום. והיה מספר לי כמה עמל השקיע כדי לעקור אותה מן השורש.

אבא, איש ההלכה ושלטון השכל, היה אדם בעל רגש?

רגש עמוק מאד. אבל השכל השתלט על כל מוצאיו ומבואיו ובלע אותו לגמרי.

רבי
שמואל
אויערבך

היו שהרהרו על היחסים שבין אבא לבין הגרא"מ שך. רבינו היה נוכח בפגישות ביניהם.

ההתבטלות של אבא לבהירות דעתו של הרב שך היתה מוחלטת. ללא סייג, ללא שמץ היסוס, וללא צל של ספק. אבא ראה ברב שך בכל פינה מפנות החיים את

האיש על העדה, אשר יוציאם ואשר יביאם. אף פעם, לא זכורה לי פעם אחת שבה הרהר או ערער אחר הכרעותיו.

עם אביו אצל רבי אלעזר מנחם שך

אבא גם התבטא פעם, כי לא זכור לו מנהיג בסדר גודל עצום כל כך. ואבא הכיר הרבה מנהיגים.

ההעדרות שלו ממופעים מוצהדים של "דגל התורה"?

גם בעניין הזה חל שיבוש מוחלט. אבא השתמט מהסוגיה הזו משום שלא ראה את עצמו מוסמך ולא ביקש להביע דעה במקום שהגרא"מ שך מביע דעה. אבא בכלל היה אדם שמיעט להביע דעות ככל האפשר. ותמיד השתמט משום מידת דרך ארץ מנושאים שיש בהם מחלוקת, כאשר דעתו אינה נדרשת. כאן הוא גרס שדעתו אינה נדרשת, משום שלאחר הבעת דעה נמרצת כל כך של הרב שך, שוב לא היה צורך בהתבלטות העצמית שלו.

אבא העריץ את הגרא"מ שך הערצה עצומה שאין למעלה הימנה, וסמך את שתי ידיו על כל מעשה דבור ופעולה שיצאו מתחת ידו.

ההערצה הזו באה לידי ביטוי בכל מפגש ביניהם. נכחתי במפגשים הללו, וקשה לתאר את ההתבטלות המוחלטת שהיתה לאבא מולו.

ילמדנו רבינו, האם ריבוי הפרסום על הגרש"ז, עלול לעוות את הדמות, ולפעול בנגוד למה שביקשה לעצמה בחייה?

למרות שבמה שהתפרסם ישנה הגזמה רבה, יש חשיבות מופלגת בהעברת הדברים לדור שלא ידע את אבא והליכותיו. ואע"פ שצורת ההעברה כרוכה

בדרכי ההנחלה עם הקלות של הדור הזה, עלינו לכופ עצמנו לצורת הקבלה של הדור הזה, והפסדנו יצא בשכרנו.

מעבר לקשר שהיה לרבינו עם אביו כתלמיד לרבו, היו שמורים לכם רגעים וקשרים אבהיים חמים. ארוחות הבוקר המשותפות, שקבלו פרסום רב כל כך. אפשר לשתף אותנו במשהו מהחוויית האלו?

אבא היה אב חם רחום ואוהב ככל אב בישראל. גם כאן כבכל הליכותיו, לא הפריז ולא המעיט. אשר לארוחות – שרפים לא פרחו שם. לפעמים היינו מדברים בהלכה, ולפעמים היה הנדון כמות המלח בסלט. כזה היה אבא ארחו ושיגו. כל תאור אחר הוא זיוף הדמות.

מה גרס הגרש"ז כראש ישיבה, ביחס להשלכת תלמידים שסרחו, וטורפים את סדרי הישיבה. השלכתם תשפר את הישיבה, אבל עלולה לדרדר אותם לאבדון רוחני?

ככלל, אבא גרס, בכל סוג של השלכת תלמיד מישיבה, שעליו להיות בגדרי "מזיק".

למרות שלא אהב את התואר, נחשב הגרש"ז בעיני העולם כ"פוסק הדור". הוא עצמו העדיף את כהונת הישיבה ב"קול תורה", והקדיש את לשד תמציתו להכנת ואמירת שעורים בלמדנות. עשרות הצעות של משרות רבנות סרב לקבל. מדוע סרב למשרת דיינות שתאמו את אופי למודו, והנושאים התורניים שהעסיקו את מרבית שנותיו?

אבא לא אהב את ה"למעשה" של הדיינות, בגלל החלקים הטכניים, וה"ביטולים" הרבים מדי הכרוכים בדיינות המעשית.

רבינו שב עתה מחלוקת פרסים לעילוי נשמתו של אביו. הוא היה כמדומה נגד חלוקת פרסים.

אבא אף פעם לא היה "נגד". לא היה אישיות של "נגד". נכון שלא המליץ על עניין זה של חלוקת פרסים.

אבא הרבה לבקר בחצרות אדמורי"ם, להם היתה לו קירבה מיוחדת...

אבא ביקר, משום דרכי נימוס, חסד, או שלום, בכל החצרות ובכל כנופיא של בני תורה. אבל קירבה מיוחדת היתה לו עם חצר גור. לקירבה הזו יש היסטוריה משלה. היא החלה עם הסבא, רבי חיים ליב, שהיה מקורב לבעל "אמרי אמת",

רבי
שמואל
אויערבך

והמשיכה עם אבא, שהיתה לו קירבה נדירה וידידות מיוחדת עם בעל "לב שמחה" זצ"ל.

האם טמונה באמתחת רבינו סיפור או מאורע שיבליט וידגיש את אישיותו הרחבה של אביו?

אבא הרי אמר "רק התעוררות"... מלבד זה אבא לא אהב "ספורים". מלבד זה, אבא טען פעם, שאין בכלל סיפורים על גדולי ישראל... אדם גדול חי ושקוד על התורה, ומעבר לעמל העצום הזה כל מעשה תקפם הם בדרך כלל בדיות שהעלו הכותבים והספדנים מלבם... אבא טען תמיד שעל גדולי ישראל יש "הנהגות", לא סיפורים!

